אגרות הראי"ה - כרך ג' - אגרת תשצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' כסלו תרע"ז - לונדון

נמען: הסכמה לספר דרושים של הרב מרדכי צבי שוורץ

שבח לדרושים 'בקרן בן שמן', שמשבחים את כבוד האומה ומקרבים את לב ישראל לאביהם. במכתב נלווה: אין להבין את 'תמימות האמונה' כמנוגדת להעמקה השכלית. חכמת האמונה - בחקירה, בקבלה ובפשטות - צריכה 'ללכת ולהתרחב'.

עיקרי הדברים

- הסכמה לספר.
- תמימות לא נגד העמקה.
- הרחבת חכמת האמונה.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

בעזהשי"ת[1] הנה הלום ראיתי [על פי בראשית טז, יג] וישמח לבי מפרחי חמד אשר בקרן בן שמן, [על פי ישעיהו ה, א: "כרם היה לידידי בקרן בן שמן"] דרושים יקרים ומזהירים, משמחים אלהים ואנשים, עדונים בעטרת קודש, מסולאים בפז דהבא טבא, זהב פרוים, [זהב טוב (ארמית); "זהב פרוים" – דברי הימים ב ג, ו] דבר דבור על אופניו, [משלי כה, יא] חרוזים באגדה ומקובלים בהלכה, נאמרים בטוב טעם ודעת קדושים, אשר העלה ואשר הביא ידידי וחביבי הרב הגאון, החריף ובקי, יקר מחכמה ומכבוד, איש סגולה בתורה ויראה, מו"ה[2] מרדכי צבי שליט"א[3] [הרב מרדכי צבי שוורץ, רב בלונדון ומזכיר "דגל ירושלים" שם. האגרת – הסכמה לספר דרשותיו] שווארץ, רב לקהילת קודש עדת באי"ו[4] [הרב מרדכי צבי שוורץ, רב בלונדון ומזכיר "דגל ירושלים" שם. הסכמה לספר דרשותיו] פה העיר לונדון יצ"ו[5]. ואמינא לפעלא טבא ישר חילו לאורייתא, [ואומר אני לפועל הטוב: יישר כוחו לתורה (ארמית)] וכל מן דין סמוכו לנא [כל כזה סמכו לנו – לשון חכמים בסמיכת תלמיד (סנהדרין יד)] וסמכין דאורייתא, למען יפק חפצו ומגמת פניו, הלוך ונסוע הנגבה, [בראשית יב, ט] כל הרוצה להחכים ידרים [בבא בתרא כה] ומעטהו צדקה נאה ויאה להודיע ולהודע חיבת ידידות עם קודש, עם די אלהי, להרבות פאר ושבח תהילה, לאום אני חומה, [על פי שיר השירים ח, י; ופסחים פז: "אני חומה – זו כנסת ישראל"] אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה, [שיר השירים ו, ט] וקוב"ה[6] משתבח בשבחייהו דישראל, [הקדוש ברוך הוא משתבח בשבחם של ישראל – על פי ברכות ו] ותפילין דמרא עלמא מה כתיב בהו, [ברכות ו] מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. [שמואל ב ז, כג] וכאשר מעלת כבוד המחבר הרבה עצה הגדיל תושיה וחסדאין מלי באגדתא, לרומם ולשבח לפאר ולעלה את כבוד האומה העומדת לנס עמים, [ישעיהו יא, י] בחירת אל אלהים צבאות, נצר מטעי מעשי ידי [ישעיהו ס, כא] אמן יוצר וצר צורה, נותן נשמה לעם עולם, להחיות עולמי עד וכל

---

1 בעזהשי"ת - בעזרת השם יתברך

2 מו"ה - מורנו הרב

3 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4 באי"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר

5 יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה

6 וקוב"ה - וקודשא בריך הוא

היקום עדי עד. והגה מפיו דהאי גברא רבא ויקירא הרב המחבר שליט"א יצא במועצות ודעת, ברגש קדש ובאמירה נעימה לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, בימין מקרבת, [על פי סוטה מז: "שמאל דוחה וימין מקרבת"] בעוז החסד בהגיון לב טוב, ועל זה יברכוהו טובים.

והנני גם אני נטפל לעושי מצוה, [על פי לשון חז"ל: "הנטפל לעושי מצוה כעושה מצוה" (מכות ה)] לחזק ולאמץ את ידיו בעבודת הקודש, וברוכים יהיו כל מסעדיו ותומכי ידיו להוציא לאור עולם את דבריו הנחמדים, שהם תפארת לעושיהם ותפארת לו מן האדם, [אבות ב, א] ותקוים נא בכבוד הרב המחבר חביבנו ברכת כל היועץ עלינו ועל כל עמך בית ישראל עצה טובה ומחשבה טובה, אמצו וברכו, גדלו וקיימו, קיים עצתו, כדבר שנאמר יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא. [תהלים כ, ה] ומהרה ייגלו ויבואו אורים, על כל אפסי ארץ מאירים, על כל עם ד' הגוי כולו ועל ציון ומקראיה ירד שריד לאדירים, וישובו נפזרים, להר מרום הרים, וראו גויים צדקך וכל מלכים כבודך, וקורא לך שם חדש [ישעיהו סב, ב] אשר פי ד' ייקבנו, ויראו עינינו וישמח לבנו בשוב ד' שבות עמו במהרה בימינו.

בעה"ח[7] לכבוד התורה ולומדיה, ולכבוד כל טהורי לב אשר אהבת עם קודש מתגברת בלבבם באורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. [משלי ד, יח] יום ג' כסלו שנת עזר"ת[8] לפ"ק[9] פה"ק[10] לונדון [ג' כסלו תרע"ז (1916), בלונדון] יצ"ו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ידידי היקר הרב המחבר שליט"א.

מלאתי רצון מאמרותיו היקרות בכלל, כאשר גיליתי את דעתי כבר בהסכמתי, ומאד יקרו לי דבריו היוצאים מן הלב על דבר תמימות האמונה הקדושה והתעוררותה. אמנם לזאת צריך שישים לבו כל דורש טוב לעמו, המלהיב את ליבם לאביהם שבשמים ומחזק את רוחם הטהור להתאמץ בקדושת אמונת אומן, שלא יבין הקורא את תוכן התמימות לענין המנגד את ההתעוררות השכלית והעמקת הדרישה הקדושה והרחבתה. ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. [ישעיהו מב, כא] ובכלל הגדלת התורה והאדרתה עומד הוא בראש יסוד הקדושה של לימוד האמונה וכמה גדולה היא ספרותנו הקדושה, מגדולי אדירי הדורות אבות העולם שהרבו דעת בחקרי האמונה והאירו את לבם של לומדי דבריהם ללכת בעקבותיהם.

והנה חוץ משני הדברים הידועים, של המחקר ההגיוני והקבלה הגנוזה בסוד ד', שהם שני נחלים גדולים רחבי ידים, שחובה קדושה היא, לכל אשר חלק ד' לו בבינה, להיות משנן והוגה בחלקי התורה העליונים הללו, גם בפשטיותה של תכונת האמונה ככר גדול ורחב ידים נמצא להוגיה ודורשיה, המחיה את רוחם ומעודד את עוז קדושת נשמתם, המביא את כל המתבסמים מבשמי קדשו, להתעלות במעלות עליונות בטהרת המדות ובקדושת היראה והאהבה הרוממה, המחזקת את הלב הישראלי בצפית ישועה ובכל חוסן ויקר. רק בפרטי הארחות נפלגו חכמי הדורות, איזו מסילה יבחר לו האדם בעסקיו הרוחניים בדרך קביעות. שדעת גדולי החוקרים האלהיים, כרב סעדי' גאון, הרמב"ם[11] והחוה"ל[12] [רב סעדיה גאון ("אמונות ודעות"), הרמב"ם ("מורה הנבוכים") ורבי בחיי אבן פקודה ("חובות הלבבות") – שביססו את האמונה על החקירה השכלית] וסייעתם היא, שיסוד מצות האמונה היא בעצמה מצות הידיעה

---

7 בעה"ח - באתי על החתום

8 עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"

9 לפ"ק - לפרט קטן (מניין השנים בלי האלפים)

10 פה"ק - פה עיר הקודש

11 הרמב"ם - רבי משה בן מימון

12 והחוה"ל - והחובות הלבבות

והתעמקות החקירה הישרה. ובדעתם אחזו כמה מגדולי חכמי הקבלה המעמיקים ע"פ[13] דרכם.

ודעת גדולי חכמי הרגש, שבראשם עומד ר'[14] יהודה הלוי, [ריה"ל, בעל ספר "הכוזרי", שהעמיד את האמונה על ההתנסות ההיסטורית והרגש הדתי יותר מאשר על החקירה] ובעקבותיו אחזו בעל העקדה, [רבי יצחק עראמה, בעל "עקידת יצחק"] הריי"ץ[15] אברבנאל, האב וגם הבן ר"י ליאון אברבנאל, [דון יצחק אברבנאל ובנו ר' יהודה (ליאון) אברבנאל, בעל "שיחות על האהבה"] והרבה מגדולי המקובלים, נבוני לחש של רגשי הנפש, הלכו בדרכם, אשר שדו נרגא, [שהטילו גרזן – ערערו (לשון התלמוד)] בכל המהלך של המחקר ההגיוני, ובססו ביותר את היסודות של עומק קדושת ההכרה השירית של רגשי הנשמה והתעלותה הפנימית. והר"ח[16] קרשקש בעל אור ד' [רבי חסדאי קרשקש, בספרו "אור ה'" ביקר את הפילוסופיה האריסטוטלית ואת שיטת הרמב"ם] תמך שיטה זו דוקא ע"פ עומק ההגיון המחקרי עצמו, ואת בנין הרגש העמוק בתועפות עוזו בנה על יסוד מפלתה של הפילוסופיא ההגיונית. ושיטה זו היותר קרובה לאורחא דמהימנותא [לדרך האמונה (ארמית, לשון הזוהר)] היא הולכת ומתחזקת במהלך הרוח של הדורות האחרונים. ובעקרן של דברים אלו ואלו דברי אלהים חיים, [עירובין יג] ששרשיהם פתוחים בשיטות חלוקות של גאוני בבל בייחוסן אל האגדות, [הכוונה ככל הנראה לדעת רב שרירא גאון ורב האי גאון, שאין סומכים על דברי אגדה, לעומת המייחסים להן סמכות] שהן הן אוצרות קדושת חכמת האמונה שבתורה שבע"פ[17], מכונות הקבלה, מקורות הרגשות הקדושים, ומעינות השירה האמונית העליונה. והדברים הולכים ומתפלשים עד השתרגות השיטות שבמהלך התלמודים הבבלי והירושלמי בנידון עמוק וקדוש זה.

היסוד היותר חזק, שכונן עליו החסיד בעל חובות הלבבות את שיטתו, בדבר חובת מחקר האמונה, הוא מה שפירש בהקדמתו, [חובות הלבבות, הקדמת המחבר] ממה שפרטה התורה ביסוד הקבלה והמסורת, בפרשת כי ייפלא ממך דבר למשפט [דברים יז, ח–יא] בין דם לדם בין דין לדין וגו'[18] וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' וגו', ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך, שאמר "וכשאתה מסתכל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינים תמצאם דברים שצריכים לפרוט אותם ולחלקם ולדקדק בהם בדרך הקבלה, לא בדרך אותות השכל, הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד השכל, כי לא אמר כשתסתפק בענין הייחוד איך הוא, או בשמות הבורא ובמידותיו ובשורש משרשי הדת וכו'[19], והדומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל וההכרה כו'[20], אבל מה שתשיב אל דעתך ותשמש בשכלך במה שדומה לזה, אחר שתעמוד מצד הקבלה, שהיא כוללת כל מצוות התורה ושרשיהן ופרקיהן, ותחקור עליו בשכלך ותבונתך ושיקול דעתך, עד שיתברר לך האמת, וידחה השקר" כו'. וכשנדייק בדברי הסוגיא בפרק הנחנקין (ד' פ"ז א'), [סנהדרין פז] בברייתא המפרשת את הכתוב הזה, דכי יפלא ממך דבר למשפט, ובאריכות כל הפרטים, ממך זה יועץ, שנחלק בעיבור השנה, כדמפרש בברייתא השני' שם בסוגיא, וכדפרש"י[21] במקומו, וכן כל הפרטים כלם הנם דברים מעשיים, שאין בהם שום דבר מעניני הדעות ויסודי האמונה, שהם כלולים כלם במושג הרחב של האגדה.

---

13 ע"פ - על פי

14 ר' - רבי

15 הריי"ץ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ץ (למשל: יעקב + ץ) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

16 והר"ח - ו + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

17 שבע"פ - שבעל פה

18 וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

19 וכו' - וכולי (וכן הלאה)

20 כו' - וכולי (וכן הלאה)

21 וכדפרש"י - וכדפירש רש"י

ומסתיעים בזה דברי החוה"ל[22] וההולכים בשיטתו, שהחלק הרוחני של קדושת האמונה קשור הוא במצות הידיעה השכלית, המחברת בדרך ישר את התורה עם הנשמה האלהית של האדם. וזו היא ג"כ[23] שיטתו של בעל "בחינת עולם", [רבי ידעיה הפניני (הבדרשי), "בחינת עולם"] במאמרו "התורה והשכל חיבורם יחד הוא נר אלהים בארץ".

אבל לא כך היא שיטת הירושלמי שם הלכה ג', [ירושלמי סנהדרין פרק יא הלכה ג] שמפרש את המקרא "ממך זו עצה, דבר זו אגדה", וכלל האגדה היא הארת הקדושה האמונית מקרב ולב עמוק, כדברי הספרי על פסוק ואהבת את ד' אלהיך, [ספרי דברים, פיסקא מט (ראו גם פיסקא לג)] כיצד אתה אוהב את המקום, למוד דברי אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו. וע"פ[24] פירוש הירושלמי הולך מאמר הכתוב דכי יפלא בכללות התורה גם על דברים שבלב, והכל מיוסד על יסוד הקבלה של אנשי הקודש היושבים במקום אשר יבחר ה', ומזה נובע כל המהלך של העמקת הקדושה בחכמת הרגש, והשירה הקדושה המופעה על פי מהלך רוח הקודש, שממנו היא תוצאת ההתעמקות הפנימית ברוח התמימות העליונה.

אבל כל השיטות כולן מתאימות הן, שלעולם חכמת האמונה צריכה להיות הולכת ונדרשת הולכת ומתרחבת בישראל, "ישכן ארץ ורעה אמונה", [תהלים לז, ג] כמו שצריכה התורה כולה בכללה בכל ערכיה המעשיים, להיות מתגדלת ומתאדרת, ועל כולם נאמר ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומההמאגדות של כל אורות הקודש הללו יחדיו, של חכמי דור דור ודורשיו יאירו אורות של גדולה, גאולה וישועה, לגוי קדוש שומר אמונים, אשר ישא דגלו בגאון ד', ומציון מכלל יופי אלהים יופיע [על פי תהלים נ, ב] להאיר כל מחשכי ארץ באור עוזו, ואלהים בארמונותיה נודע למשגב, [תהלים מח, ד] והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך, [ישעיהו ס, ג] וקורא לך שם חדש אשר פי ד' ייקבנו, [ישעיהו סב, ב] ביום הגדול אשר בקרוב יבוא ויופיע, בהופעת ישועת חומות וחיל, [על פי ישעיהו כו, א] בתת ד' מציון ישועה לישראל תפארתו, ושערים ראשם ישאו [על פי תהלים כד, ז] ובגאון שם ד' יבוא בהם גוי צדיק שומר אמונים, [ישעיהו כו, ב] בכל שכלולי בניניו ובכל אוצרות סגולותיו, על מרומי חבל נחלתו, נחלת ד' גאון יעקב אשר אהב סלה. [תהלים מז, ה]

ולמערכה תמימה ונהדרה זו ודאי הוא נושא עיניו כל הדורש טוב לעמו, ודובר שלום לכל זרעו, [אסתר י, ג] אשר בכבודם יחד כת"ר[25].

ידידו מכבדו הדוש"ת[26] באה"ר[27],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

22 החוה"ל - החובות הלבבות

23 ג"כ - גם כן

24 וע"פ - ועל פי

25 כת"ר - כבוד תורתו

26 הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו

27 באה"ר - באהבה רבה